

Finita la comedia

Португалія готується до дострокових парламентських виборів. Чи є загроза зсуву вправо?

Хто міг подумати після парламентських виборів в березні 2024 року, що Луїш Монтенегру буде прем'єр-міністром аж одинадцять місяців?! Вже тоді багато політичних оглядачів прогнозували крах його уряду консервативної меншості не пізніше осені 2024 року – якщо не вдасться заручитися підтримкою парламентської більшості для ухвалення державного бюджету. Врешті, Педру Нуру Сантуш, генеральний секретар найбільшої опозиційної партії, *Partido Socialista* (PS), обіцяв створити уряду проблеми.

Але вийшло інакше. Сантуш добре відчув настрої в країні. Люди не хотіли політичної поляризації, а хотіли просто, щоб уряд працював. Тож, замість того щоб відмовитися від підтримки уряду консервативної меншості, він знайшов спільну мову з прем'єром Монтенегру. PS утрималася при голосуванні за державний бюджет і тим домоглася включення в план дій уряду на 2025 рік соціалістичних пунктів, зокрема зниження податків для малозабезпечених і певною мірою для бізнесу, а також підвищення мінімальної зарплати. Португальський парламент став таким собі GroKo (Велика коаліція) без великої коаліції. Тобто Сантуш зміг зберегти політичну стабільність і водночас утримати в PS обидва табори: лівоцентристський, який виступає за зближення з консерваторами, і лівий, який прагне співпрацювати з меншими лівими партіями. Йому вдалося знайти баланс між відмовою від офіційної великої коаліції, прагматичною співпрацею з консерваторами та відкритістю до лівих водночас. Лишалася тільки дочекатися, коли Монтенегру сам себе дискредитує. Власне, це й сталося минулого місяця.

Ліберально-консервативне видання *Expresso* розголосило скандал. Воно виявило, що Монтенегру в 2021 році – ще не бувши ні прем'єр-міністром, ні лідером консервативної PSD – заснував консалтингову фірму з назвою *Sprimumviva*. Пізніше, ставши лідером партії, він передав компанію дружині. Коли він уже був прем'єр-міністром, його сини (тоді ще неповнолітні) теж приєдналися до бізнесу.

Головний офіс компанії і досі розміщується в його будинку в Еспіньйо. Але він, професійний юрист, схоже, не врахував одного: у нього з дружиною спільне майно, і дохід від консалтингової фірми, заснованої після весілля, вважається спільним доходом подружжя. Отже, Монтенегру хай опосередковано, але заробляв на сімейному бізнесі, який консультував компанії щодо впровадження законів, котрі він же, як голова уряду, ініціював. Тепер його звинувачують у конфлікті інтересів. Особливо кричущий приклад: Spinumviva отримувала 4500 євро на місяць від мережі казино та готелів, чие ліцензування уряд Монтенегру мав врегулювати цього року.

*Щоб остаточно не
загнати себе в глухий
кут, Монтенегру все-
таки оголосив вотум
довіри – і з тріском
програв*

Комуністи в парламенті отримали шанс усунути консервативний уряд. Але вотум недовіри, якого вони вимагали, уряд пережив – частково тому, що генеральний секретар PS Педру Нуну Сантуш поки не хотів скидати прем'єр-міністра. В обмін на це Монтенегру мав надати дозвіл на створення слідчої комісії для розслідування справи Spinumviva. Проте Монтенегру пішов ва-банк. На тій самій парламентській сесії він почав торгуватися, як на базарі, за своє політичне майбутнє. Спочатку він заявив, що оголосить вотум довіри, і водночас відкинув створення слідчої комісії. Але, зрозумівши, що PS наполягає на своїх вимогах, він спробував домовитися: запропонував скасувати вотум довіри, якщо термін роботи слідчої комісії буде скорочено до 15 днів замість звичайних 80. Монтенегру навіть хотів перервати парламентську сесію, щоб обговорити тривалість роботи слідчої комісії з генеральним секретарем Педру Нуну Сантушем за зачиненими дверима. Але Сантуш відмовився. Це просто якийсь цирк! Щоб остаточно не загнати себе в глухий кут цими зигзагами, Монтенегру все-таки оголосив вотум довіри – і з тріском програв. Нині його підтримують лише ліберали. Того ж вечора Монтенегру подав консервативному президентові Марселу Ребелу де Созі прохання про відставку.

Всього через кілька днів президент розпустив парламент і призначив його перевибори на 18 травня 2025 року. В своїй промові він

наголосив, що оцінка роботи Монтенегру – це не лише юридичне чи політичне питання, а передусім етичне й моральне судження про людину та її надійність. Це рішення означає, що португальці підуть на парламентські вибори втретє за три роки. Минулого разу прем'єр-міністр Антоніу Кошта подав у відставку в листопаді 2023 року, після того як Генеральна прокуратура оголосила про намір розслідувати надання пільг наближеним до нього особам. Будь-яку провину самого Кошти на сьогодні не доведено. Португалію чекає справжній виборчий марафон: регіональні вибори на Мадейрі в березні; дострокові парламентські вибори 18 травня; місцеві вибори в усій країні наприкінці вересня; президентські вибори в січні 2026 року. Все, що можна уявити.

Незважаючи на втрату довіри, Луїш Монтенегру хоче знову балотуватися в прем'єр-міністри. Багато хто побоюється, що це може зіграти на руку правопопулістській партії *Chega*. На додачу до втрати довіри продуктивність його уряду була недостатньою: система охорони здоров'я і досі не в належному стані, ціни на оренду та купівлю житла зростають, до того ж не відбулося жодного розвитку великих інфраструктурних проєктів, якими Португалія займається вже два десятиліття (це, зокрема, побудова нового аеропорту в Лісабоні та швидкісної залізничної лінії до Мадрида). Єдиний плюс – проведена спільно з PS земельна реформа, яка спростила перетворення покинутої землі на землю під міську забудову. Отже, основні теми майбутньої виборчої кампанії очевидні: житло, охорона здоров'я, інфраструктура, а також освіта. Це буде класична боротьба між політичними таборами. *Chega* намагатиметься включити до порядку денного питання внутрішньої безпеки, хоча де-факто воно неактуальне.

Однак поки схоже, що виграє перевибори не *Chega*, а PS. В недавньому опитуванні PS вперше обігнала консервативний Демократичний альянс (*Aliança Democrática*, AD). Цей альянс створила консервативна SDP, лідером якої є прем'єр-міністр Монтенегру. PS помітно попереду, згідно з опитуваннями: 30 відсотків проти 25 відсотків у AD. Але шлях до влади для генерального секретаря PS Сантуша буде важкий, адже лівоцентристи нині не становлять більшості в уряді. Правопопулістська *Chega* стабільно має 18 відсотків і досі сильніша, ніж мала би бути. За нею йдуть ліберали з 7 відсотками. Чотири малі ліві партії – Лівий блок, Комуністи, LIVRE і PAN – трохи втратили позиції та мають від 2,5 до 3,5 відсотка кожна.

Консерватори на чолі з

Навіть якщо PS переможе на виборах, все одно може сформуватися права більшість.

Монтенегру і досі рішуче відкидають співпрацю з правопопулістською Chega

Консерватори на чолі з Монтенегру, які нині при владі, і досі рішуче відкидають співпрацю з правопопулістською *Chega*. Втім, чимало членів партії чекають відставки Монтенегру після потенційно провальних виборів і сприймають це табу менш серйозно. Модель «Велика коаліція» для Португалії незвична. Для Педру Нуну Сантуша також багато поставлено на карту. Після відставки Антоніу Кошти PS і досі не реорганізували повністю. Програш на виборах може викликати нові непорозуміння всередині партії.

Незважаючи на неодноразові перевибори, підстав говорити про політичну нестабільність нема. Демократія в Португалії міцна, інститути стабільні, виборчий процес безпроблемний. Демократичні сили погоджуються між собою в найважливіших політичних питаннях, таких як зміцнення системи охорони здоров'я, боротьба з нестачею житла і зміною клімату, доступність освіти та проєвропейська зовнішня політика. Відмінності полягають не так в цілях, як в способах їх досягнення. Якщо наступний уряд очолить одна з двох народних партій (що здається ймовірним), радикальних змін курсу не буде. Португалія залишиться надійним партнером. А PS буде важливою рушійною силою європейської соціал-демократії.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Фабіан Шмідель

Фабіан Шмідель (Fabian Schmiedel) – керівник офісу та координатор проєктів у представництві Фонду ім. Фрідріха Еберта в Лісабоні.

